Aantekeningen van de bijeenkomst “In gesprek met de raad”
Bijeenkomst op 10 mei 2023 in de hal van het stadhuis te Arnhem.

Milieu – klimaat - gezondheid

Voor het eerste deel: Milieu en klimaat heb ik voor Gemeente Arnhem geen specifiek apart advies. Het probleem gaat al heel snel over de grenzen van de Gemeente, de Provincie en ook over onze landsgrenzen heen. Voor mij is het vooral een Europees probleem, dat we binnen Europa moeten aanpakken.

Even een paar voorbeelden.

- Nu kan de boer in Enschede heel andere regels tegen komen als zijn buurman net over de grens in Duitsland. Terwijl het probleem voor beide landen gelijk is.
- Wij waren vorige maand in Duitsland en hoorden dat daar gepromoot wordt om gas te gebruiken, terwijl wij in Nederland van het gas af willen. In Nederland worden nieuwe kerncentrales gebouwd, in Finland staat nu de grootste en in Duitsland zijn ze nu bijna allemaal gesloten.
- Allemaal van het gas af zal een heel probleem worden. Niet alleen gezien de houding van Duitsland. Minister Jetten geeft nu al aan dat appartementen die geen zonnepanelen en/of warmtepompen kunnen plaatsen, hun gaskachel mogen blijven gebruiken. Dat gaat weer in tegen de mening van Arnhem Aan. Arnhem Aan reageert niet op “lastige” vragen. Dat zegt ook al iets.
- **Waterstofgas.** Veel mensen zoals ik hebben veel verwachtingen van Waterstof. Arnhem is daarin een voorloper, maar weigert het uit te breiden. Dat is heel jammer. Het is natuurlijk gemakkelijker om **stadswarmte** aan te bieden via *Vattenfall*, maar als die de enige leverancier mag zijn, die ook nog heel ondoorzichtig in zijn prijsstellig is, dan zadelt de Gemeente zijn burgers op met een probleem.

Vattenfall is voor ons een bekende naam. Toen wij in 1989 in Trolhättan /Zweden kwamen, hebben we daar het sluizencomplex van Vattenfall bezocht. Het waterverval is natuurlijk groter dan bij ons, maar het levert energie op voor heel Zuid-Zweden. Dat brengt mij op het volgende idee.
Een groter waterverval + sluizen opbouwen in de Rijn en de Waal is niet mogelijk. Daarvoor wordt de rivier te druk bevaren. Dat is anders voor de Nederrijn. Wij kijken vanuit de woonkamer op de Nederrijn en zien dat de beroepsvaart en ook de particuliere vaart heel erg matig is. Daartussen door komen een paar cruiseschepen.
Als Arnhem toch de kades wil aanpakken, zou je kunnen nadenken aan het opbouwen/verhogen van de waterstand door een of twee sluizen. Daarnaast een waterdoorvoer, waarbij de nu sterk stromende waterkracht energie op kan wekken. Dit is een voortdurende waterstroom. Dit is heel schone energie. Het wordt hiermee niet alleen een plek voor **energie-opwekking**, maar ook voor **waterberging**, als daardoor beter gebruik wordt gemaakt van de nevengeulen. Je hebt ook een nieuwe verbinding tussen Arnhem-

Noord en Arnhem-Zuid. Het is een stap binnen de energietransitie waar volgens mij binnen Europa subsidie voor binnen te halen is.

Dan nu weer even terug naar het thema waterstof.
We kunnen hier ook een Europees probleem van maken. Europa kan zich heel nuttig maken als bij voorbeeld Spanje **waterstofgasleverancier van Europa** gaat worden. Zuid-Europa krijgt (leent?) veel geld van Europa. Spanje, en wellicht ook de andere Zuid-Europese landen zouden dit geld gewoon kunnen verdienen door naast de vele velden met zonnepanelen en windturbines ook waterstoffabrieken te bouwen. Vervolgens leidingen leggen door heel Europa. Frankrijk zal het niet nodig vinden, omdat ze genoeg kerncentrales hebben. Echter een goede oplossing voor het kernafval is er nog steeds niet. Nu wordt er waarschijnlijk een waterstoffabriek in Groningen gebouwd, maar je moet je afvragen of het een goed idee is om Nederland helemaal vol te bouwen met zonnepanelen en windmolens. De hele Noordzee vol plaatsen is ook een oplossing en daarmee nog onvoldoende. Deze calculaties maken wellicht ook duidelijk waarom Arnhem op die manier (volgens mij) geen waterstofstad zal worden.

Gezondheid / Zorg

Het is algemeen bekend dat de “babyboom” van na de 2e wereldoorlog nu aan het vergrijzen is. Die vergrijzing krijgt een top in 2040. In diezelfde periode zal het aantal jongeren volgens verwachting steeds meer afnemen. De vergrijzenden maken daardoor het grootste deel van de bevolking uit. Dat is natuurlijk een tijdelijk probleem, maar het is er wel.
De Rijksoverheid heeft zorgtaken heel gemakkelijk, inclusief een bezuiniging, over de schutting van de Gemeentes gegooid. Gemeentes zitten dichterbij, dus kunnen zij het beter oplossen, werd er gezegd.
Een deel van de ouderen zullen gaan dementeren of ander ouderdomsziektes krijgen. Als we denken dat de Thuiszorg daarvoor gereed staat, hebben we het mis. Er zijn nu al problemen met de financiering en de mankracht.
Kortom, het is veel te gemakkelijk gezegd dat de Gemeentelijke overheden voor een oplossing moeten zorgen, want dat gebeurt niet. Hier komt de term **burgerparticipatie** pas echt aan bod. Burgers moeten dit samen met de overheid oplossen.

Hierover heb ik al veel informatie verzameld binnen “*Van wijken weten*” en het congres in maart dit jaar in Den Bosch “*Thuis in de wijk*”. Je komt er dan achter dan veel mensen zich zorgen maken over dit onderwerp. Om te voorkomen dat iedereen het wiel moet gaan uitvinden, richt ik mijn vragen direkt naar Gemeente Arnhem:

1. Welke ervaringen zijn er, oplossingen gevonden, en/of **organisatiestructuur** is hiervoor bedacht?

2. Ik dacht aan een **netwerkenorganisatie**, waarbij netwerken vrijwilligers/burgers gaan samenwerken (afstemmen) met professionele netwerken (Thuiszorg, Welzijn, SWOA, WMO) en de Gemeente als spin in het web. Wellicht ook goed om Welzijn als spin in het web te plaatsen. Ik heb twee organisaties in Arnhem (Presikhaaf en Croydonplein) ontdekt die hier aan werken.

3. Netwerken **vrijwilligers/burgers** wonen in elkaars omgeving, waarbij een deel hulpbehoevend en een ander deel hulpgevend zal zijn. Het vraagt om een dorpsachtige gedachte, met een regelaar per netwerk. Ouderen kunnen elkaar helpen, maar ook jongeren en ouderen kunnen elkaar helpen. Bij jongeren kan je denken aan oppas en opvang van kinderen. Ook het gemis van opa's en oma's kan je hiermee opvangen.

4. Ik ben lid van een werkgroep ***Stadsburen*** in de wijk *Stadseiland.* Dat is dan ook het gebied dat wij met onze hulpaanbod willen omvatten. Er is echter duidelijk een *hulpvraagverlegenheid*. Is daar ervaring mee? Wij willen met een pop-up-terras buurtgenoten uitnodigen en proberen te verbinden. Daarnaast gaan we lezingen houden bij/in Eilandstaete. Maar toch weer de vraag: welke ervaring of mogelijkheden kan Gemeente Arnhem aanbieden?

5. Er zijn ziektekostenverzekeraars die hierin ook een **financieel voordeel** zien. Zilveren Kruis en CZ bijvoorbeeld bieden aan mee te investeren als dat nodig is. Gemeentes doen dat ook, omdat ook zij er baat bij hebben. Vaak wordt dat gebruik om een buurthuis op te zetten. Denk daarbij ook aan de Buurtfabriek in Arnhem-Noord-Alteveer.

6. Ook door dit thema kom ik op **anders bouwen(wonen).** Ik doel niet op het samenstellen van hofjes, maar woningen voor ouderen en jongeren samenvoegen, zodat samenwerken gemakkelijker gaat.

7. Het zou handig zijn een organisatiestructuur op te zetten die je goed kan **kopiëren** voor mensen uit andere wijken met dezelfde vraagstelling. Daar wordt tenslotte iedereen beter van. Een nieuwe vorm van naoburschap.

Aantekeningen van de bijeenkomst “In gesprek met de raad”
Bijeenkomst op 10 mei 2023 in de hal van het stadhuis te Arnhem.

Verdeeldheid

Verdeeldheid is er op heel veel fronten. Je kan het ook omdraaien: er is bijna niets gelijk. In Arnhem kan je verdeeldheid vinden in Arnhem-Noord en Arnhem-Zuid. Niet onbegrijpelijk, want Noord is nu eenmaal veel ouder en heeft meer geschiedenis dan Zuid. Datzelfde vind je ook terug in Amsterdam. Daar is Amsterdam-Noord het stiefkindje. Amsterdam bestond voorheen alleen aan de zuidkant van het IJ. Als er mensen opgehangen moesten worden werd dat in Volewijck (de plek ten noorden van het IJ) gedaan. Amsterdam heeft daar vervolgens veel Zuiderzee-dijkdorpen opgeslokt en dat deel is nu Amsterdam-Noord. Tot aan ca. 1970 bijna alleen maar laagbouw. Ik beschrijf dit, omdat ik vind dat er meer in Arnhem-Zuid geïnvesteerd moet worden, om in ieder geval deze verdeeldheid terug te dringen. In Amsterdam-Noord wonen nu de yuppies.

Ik wil het daarom beperken tot twee grote verdeeldheden:

1. Arm en rijk
2. Verschillende culturen

Arm en rijk
Arnhem is hier goed mee bezig, vooral als ik kijk naar de onderkant van onze samenleving. Mensen met schulden kunnen goed worden geholpen. Arnhem doet dat zelfs ook voor Lingewaard. Ook hier zit je met de *schuldhulpvraagverlegenheid.* Voor mensen zover zijn dat ze kunnen toegeven dat ze het niet meer zelf kunnen redden. Dan denk ik ook aan de vele ZZPers, waar veel misbruik van gemaakt wordt. De voedselbank, de Gelrepas zijn thema’s die helaas nodig zijn. Daarnaast denk ik dat de sociale wijkteams goed werk doen. In ieder geval is de instelling heel goed. Hier kan ik niet over oordelen, omdat ik geen ervaring heb.

Het probleem is echter breder en gaat dieper. Het *communisme* heeft het niet gered en ook het *kapitalisme* heeft zijn tijd gehad. We moeten goed nadenken over een tussenliggende economische vorm. Ik denk aan een **liberaal-socialisme**. Ik ben geen wetenschapper en zal ook niet met een invulling gaan komen, maar ergens moet het beginnen. Wachten op de Rijksoverheid heeft geen zin en binnen Europa zal de *verdeeldheid* nog groter zijn. Daarom schrijf ik alleen een paar onderliggende thema’s, waar we over na kunnen denken:

1. Terugdringen van de marktwerking, vooral bij sociaal-maatschappelijke instellingen. Bijvoorbeeld de zorg, het onderwijs, amateursport, cultuur, ….
   Algemeen: maatschappelijke taken niet meer door ondernemers laten oppakken, maar het moet weer geleid worden door de Rijksoverheid.
2. Rijksoverheid met meer visie hebben en meer de regie weer oppakken.
3. Inkomensverschillen terugdringen. Vraag van de burgers een inzet naar capaciteit. Bedenk dat iedereen capaciteiten heeft, maar voorkom over-betaling als een capaciteit toevallig in de economie goed uitkomt. Zorg aan de andere kant voor een goed minimum inkomen voor iedereen, die bereid is daarin mee te werken.

4. Een woning voor iedereen. In Arnhem gaat dat lastig worden door ruimtegebrek. Laat het aantal inwoners niet doorgroeien, als er geen woningruimte voor kan worden aangeboden. Stimuleer ook de doorstroming. Het thema wonen is apart behandeld.

Als je hier verder over nadenkt, zullen er ongetwijfeld meer onderwerpen naar boven komen, maar ik wil het hier bij laten.

Cultuurverschillen
Wordt vaak als verdeeldheid gezien, maar daar wil ik niet teveel in meegaan. Nederland, maar eigenlijk heel Europa is altijd al een smeltkroes van verschillende culturen geweest. Dat heeft voordelen en nadelen, maar tenslotte is de winst het grootst.
Het aantal Nederlanders daalt, maar het aantal inwoners in Nederland stijgt. Op zichzelf geen probleem, omdat de nieuwe Nederlanders de gaten zouden moeten kunnen opvullen. Dat wordt anders als hier alleen maar gelukzoekers komen, die willen profiteren van een beter inkomen binnen ons sociaal stelsel. Ik denk daarbij vooral aan Afrikaanse volken die eerst naar Zuid-Afrika trokken en nu in grote getallen naar Europa komen.

Met opmerkingen dat mensen uit verschillende culturen per cultuur gaan samenscholen heb ik geen probleem mee. Ook Nederlanders die in een ander land gaan wonen, zoeken elkaar op. Zelfs in Frankrijk ben ik een Nederlandse club tegen gekomen.

Aantekeningen van de bijeenkomst “In gesprek met de raad”
Bijeenkomst op 10 mei 2023 in de hal van het stadhuis te Arnhem.

W**oningbouw**

Nederland wil tot 2030 900.000 woningen bouwen, waarvan de helft in Noord- en Zuid-Holland. Moet je dan bedenken dat Gelderland als grootste provincie op z’n minst 1/10 deel van de rest moet bouwen? Dat is dan 45.000 woningen. Hoeveel komt er voor rekening van Arnhem? En waar?
Tot 2028 moet in het hele land 30.000 hectare natuur worden gecreëerd. Welk deel pakt Gelderland / Arnhem?

Als we niet naar die cijfers willen kijken, dan wel naar de vragen:

1. voor wie? Er moet rekening gehouden worden met de grote groep vergrijzende bevolking. (Top is in 2040). Daarnaast het de terugloop in het aantal jongeren. Alleen maar rijtjeswoningen bouwen gaat relatief snel, maar heeft geen zin. **Meer differentiatie is het antwoord.** Vooral meer kleinere woningen voor jongeren en ouderen. Deze groepen kunnen elkaar helpen als we het over de ZORG hebben (ander onderwerp), dus laat ze bij elkaar wonen. Dat mag aan de rand van de gemeente. Als er voor ouderen meer kleinere woningen komen, zullen hun vorige grotere woningen vrijkomen en komt er de gewenste doorstroming. Bedenk wel dat veel ouderen bij voorkeur in hun woning blijven wonen. Hoe stimuleer je die ouderen? Helpen met de verhuizing? Helpen met het Zorg-vraagstuk? (hier kom ik op terug).

2. In de binnenstad huizen splitsen. Veel ouderen blijven wonen in een te grote woning, terwijl een kleinere gelijkvloerse woning veel beter is. **Stimuleer splitsing** in twee of drie kleinere woningen. Laat de oudere beneden wonen en help met verhuizing naar een buitenwijk, niet ver van winkels en zorgcentra. Denk ook hier aan het Zorg-vraagstuk.

3. Hoe bouw je betaalbaar? Betaalbaarheid heeft niet alleen te maken met het huidige aankoopbedrag, maar ook met de duurzaamheid, met de toekomst. Duurzaam bouwen is ook financiële winst voor de toekomst! Met materiaalkeuzes als je aandacht hebt voor circulair bouwen. **Denk aan fabrieksmatig bouwen, modulair bouwen en gebruik meer hout.** Meer houtbouw betekent – zeker als meer fabrieksmatig wordt gebouwd – een versnelling in de bouwtijd en koelere huizen in de zomers en warmere huizen in de winters. Betaalbaarheid heeft ook te maken met de grondprijs!! Ik denk dat Gemeentes bereid moeten zijn wat in te leveren.

4. **Rekening houden met de bodemdaling**. Daarnaast ook rekening houden met de komende lange natte en droge perioden. Bouwruimte in Arnhem-Noord is er nauwelijks. In Arnhem-Zuid heb je te maken met rivierklei dat omhoog komt in natte perioden en zal krimpen bij droge perioden. Het antwoord: goed heien. Denk aan

goed geïmpregneerd hout, waar verrotting en insecten geen kans krijgt. In de Kleefse waard staat een houtfabriek Accsys, die een hoge kwaliteit hout produceert. (Bij de slimme woning van de HAN).
Info: https://www.han.nl/artikelen/2021/05/de-empathische-woning-gidst-je-liefdevol-door-de-dag/
Info: https://www.accsysplc.com/nl/over-ons/

5. **Jongeren aantrekken**. Vergrijzing is niet alleen een bekend Nederlands probleem. Elk Europees land zal zijn best gaan doen om jongeren vast te houden. Arnhem en Nijmegen hebben een goed studie-klimaat voor jongeren. Geef daar meer aandacht aan en probeer jongeren – als die eenmaal in onze stad wonen – vast te houden. Goed voor de economie en goed voor de zorg. Dus nogmaals: clusters van jongeren en ouderen die naar elkaar omkijken is het beeld van de toekomst.

6. **Leer van Gaardenhage.** Het is een oude belofte: grote dure kavels, waarop slechts een grote bungalow mag worden gebouwd. Die luxe is er niet meer. Als er een goede wonen-zorg-visie wordt ontwikkeld, waarin vooraf wordt aangegeven hoe zal worden gebouwd en de aantallen betrekking hebben op de verwachte ontwikkelingen, dan zullen de politieke partijen het daarmee eens zijn en ook de burgers kunnen voor een voldongen feit worden geplaatst. Er gaat nu heel veel tijd verloren in de tijd voor vergunningen en rechtzaken. De MER moet niet alleen een toets zijn, maar ook een ontwikkeling.

7. **Bouwtijd inkorten.** Noem ik toch nog even apart. De meeste tijd hebben de ambtenaren nodig. Blijf niet in een vast stramien werken, maar bedenk wat er moet gebeuren om toestemming voor nieuwbouw binnen een half jaar rond te krijgen. De aannemer bouwt de huizen binnen een jaar. Dat is ook goed voor de aanvraag van hypotheken. Hypotheekoffertes blijven een half jaar geldig. Bouwtijd kan ook sneller als het fabrieksmatig wordt gedaan. Dat lukt ook met gedifferentieerde bouw.

8. **Natuurinclusief / landbouwinclusief.** Zijn geen nieuwe woorden meer. Landschappelijk groen ontwikkelen kan ook met huizen bouwen samen gaan. Zie Schuytgraaf / ENT en veld 27. (Nu nog een probleem met Elst). Natuurinclusief bouwen is ook weer gunstig voor andere problemen:
   - *Herstel ecosystemen en biodiversiteit*
   - *Terugdringen stikstof uitstoot*
   - *Ondergronds water langer vasthouden voor droge tijden*
   - *Minder kwetsbaar voor wateroverlast*

   Veel mensen wonen graag in een groene (koele) omgeving.
   De term landbouwinclusief zou een goede handreiking naar boeren kunnen zijn. Het is een onderwerp waar je apart eens goed over na moet denken. Kijk hiervoor ook naar Frankrijk en Engeland. Voor nu gaat dit even te ver.

9. **Woningen in uiterwaarden?** Dat kan, maar is wel oppassen. Vooral hier rekening houden met wateroverlast door flinkere regenbuien. Denk nog eens aan het probleem van Valkenburg en de Duitse regio. In korte tijd komt er veel water de rivieren in. Daarom:

- *Woningen op palen* – denk weer aan goed geïmpregneerd hout.
- *Woningen die kunnen drijven* – kijk in Lent
- *Water accepteren* – kan ook. Bouw zo dat het geen probleem wordt als de onderste verdieping voor een deel onder water komt te staan. Veel mensen die aan een rivierdijk wonen zijn dat min of meer gewend.